A kihagyásos mondat.

A többtagú mondatrészes mondat.

Jó reggelt V. Adjon Isten V!	Kihagyás.
Az asztalos gyalul, fűrészel és vés.	Többtagú mondatrész.
A mester, a segéd meg az inas szorgalmasan dolgozik.	
V Asztalt, széket, szekrényt készítenek.	
V Gyaluval, fűrésszel vagy vésővel dolgoznak.	
A becsületes és szorgalmas iparost pártolják.	

A házi írásbeli feladat címe: *A mi tantermünk;* vagy: *Az én tolltartóm.* Mindkét feladat alkalmas sok többtagú mondatrészes mondat írására. A többtagú mondatrészeket húzzátok alá!

Szántó Lőrinc.

Német nyelv.

Tavaszi séta a német nyelv gyakorlására.

(II. fiúosztály).

Mielőtt a címben megjelölt séta leírásához fognék, legyen szabad egynéhány gondolattal rávilágítanom arra az elvi háttérre, melyből ez a téma megszületett. A német nyelv gyakorlása céljából rendezett séta nem olyan lehetetlen dolog, amint az az első pillanatban látszik. Sőt, egy bizonyos tárgykörben mozgó beszédgyakorlás lefolytatására kitűnőbb alkalmat és kedvezőbb helyzetet el sem lehet képzelni, mint az előttünk zajló mindennapi élet szokszínű, tarka képét, melyből azt ragadjuk ki, ami tanulmányainkkal s választott tárgyunkkal éppen összhangban van. Ilyen életből vett, s helyszíni megbeszélésekre alkalmas tárgyköröket minden osztály nyelvi anyagában elegendő számban találunk, úgyhogy minden osztályban rendezhetünk évente egy-két ilyen beszélgető sétát. Az ilyen rövid, egyórás séták rendezésének didaktikai megokolására négy elvet hozok fel: a gyakorlatiasságot, az öntevékenységet, a szociális együttműködést és a változatosságot. Hadd vegyem ezeket sorra: 1. A gyakorlatiasságra való nevelés a polgári iskola munkájának alapvető vonása, s ez alól a német nyelvi tanulás sem vonhatja ki magát. Sőt, amikor a polgári iskolában német nyelvet tanítunk, azt azzal a célzattal tesszük, hogy a gyermek nyelvkészségét négy éven át odáig fejlesszük, hogy a negyedik év végé-

vel képes legyen a mindennapi élet legszükségesebb dolgairól gondolatait egyszerű formában kifejezni. Ez pedig nem annyira a megtanult ismeretanyag mennyiségétől, nagyságától függ, mint inkább attól a készségtől, attól a gyakorlati ügyességtől, amellyel a tanultakat alkalomadtán fel tudja használni. A polgári iskolában nyújtott német nyelvtudás tehát nem lehet puszta *könyvtudás,* azaz olyan tudás, amely szorosan a könyv leckéihez van ragasztva; s ha a gyermek elveszíti maga alól a bázist-adó könyvet, ha kiesett emlékezetéből egy-egy mondat, vagy kifejezés, akkor összedől benne minden, s zavarában nem tud egy ép mondatot sem kimondani. Az ilyen könyvtudás csak a lecke felmondásáig tart, de az életre teljesen alkalmatlan. Ezzel azonban nem azt akarom mondani, mintha a könyv nem kellene. A könyv a legszükségesebb taneszközünk, az képezi tudásunk alapját, s jól átgondolt leckesorozataival elvezet minket az élet sokféle mezejére, hogy sokoldalú szókincs birtokában minden helyzetben feltalálhassuk magunkat. De éppen azért, mert a könyv az életre utal, minél gyakrabban meg kell lazítani a tanuló s a könyv közti kapcsolatot, hogy helyébe a tanuló és az élet kapcsolata kerüljön. Ezért fontos néha a könyvben tanult nyelvi ismereteinket magán az életen kipróbálni, s meggyőződést szerezni arról, hogy tudunk-e beszélni akkor is, ha a könyv nincsen mellettünk? A könyvben tanult kapcsolatok most csupán a keretet alkotják, s ebbe a keretbe kell beillesztenünk azt a sok új s közvetlen tapasztalatot, melyet maga az élet hoz elénk. Ezek mellett a spontán keletkezett, s frissen ható mondatok mellett, melyek ott a helyszínen születtek, a könyvben tanult mondatok valósággal elszíntelenednek, mert hiányzik belőlük a biológiai értelem, vagyis az életből fakadt szükségesség. Éppen ez a szükségesség adja meg a gyakorlatiasságra törekvő idegen nyelvtanulás számára a létalapot, s ezt a szükségességet kell megsejtetni a gyermekkel is. Micsoda öröm és jóleső érzés a gyermekre nézve annak felismerése, hogy könyv nélkül, a maga erejére támaszkodva is ki tudja fejezni azt, ami a szeme előtt lepereg. Ilyenkor kezdi csak megsejteni az idegen nyelvtanulás igazi jelentőségét; milyen jóleső önbizalom fogja el annak felismerésén, hogy ha szerény keretek között is, de tud már egyedül is boldogulni. Ezzel aztán eljutottam fenti megokolásaim második pontjához.

2. *az öntevékenység elvéhez.* Nyújt-e lehetőséget ilyen nyelvgyakorló séta az öntevékenységre? Aki már megpróbálkozott vele, az tapasztalhatta, hogy a gyermekeket inkább visszatartani, inkább fékezni kell, mint unszolni, hogy megszólaljanak. Az öntevékenység azzal kezdődik, hogy a tanuló a szemei előtt zajló életképből maga választhatja ki azt a mozzanatot, amely neki legjobban tetszik, amelyről beszélni akar. Választék van bőven. A kiválasztott témáról tetszés szerint, vagy kérdéseket

intéz társaihoz, vagy fordítva, azok intéznek hozzá kérdéseket, vagy saját maga önállóan próbálja elmondani azt, amit tud. A fő az, hogy mindenkit belevonjunk a munkába; éppen ezért, ha a szereplő tanuló megakad, s valamely szó nem jut eszébe: ott az osztály, valamelyik tanuló mindig rátalál a kívánt szóra, s végső menedékként ott a tanár is. Éppen úgy javítjuk a mondatszerkezeti hibákat is, a munka mindig közösen folyik, s mindenki legjobban tetszik, amelyről beszélni akar. Választék van sem lépünk fel nagy igényekkel; az osztály foka és képessége szabja meg a követelmények határát. A beszédtémák, a feldolgozás formái, s a szereplő személyek élénken és gyorsan váltakoznak, úgyhogy unalomról szó sem lehet. Inkább a fegyelem kérdése az, ami itt szóbakerülhet. Szerencsére rendelkezésünkre áll egy olyan eszköz, amely minden szigorúságnál többet ér, s minden fegyelmezésnél jobban nevel, s ez a szociális együttérzés. 3. Szociális együttérzésnek ki kell alakulnia minden emberi társulásnál, mely egy cél felé törekszik; így ki kell alakulnia az iskolában is, ahol minden osztály, sőt azon belül minden munkacsoport egy kicsi, összetartozó társaságot alkot. Az összetartás azonban nem abban van, hogy a csoport frontot mutasson a tanárral szemben, hanem abban, hogy a tanárral együtt, annak vezetése mellett törekedjék a lehető legrövidebb idő alatt, a lehető legjobb eszközökkel a lehető legeredményesebb munkát végezni. Ez az elgondolás szociális egységekké kovácsolja a munkacsoportokat, ahol minden egyes egyénben felébred a felelősségérzet a csoportjával szemben, s erejéhez képest igyekszik hozzájárulni csoportja erőkifejtéséhez. A csoportok tehát önmagukat fegyelmezik, s maguk őrködnek a rend és fegyelem megtartása fölött. Ez nem is nehéz dolog, mert a munkabeosztás olyan, hogy a gyermekek részéről teljes odaadást kíván, tehát a sok megfigyelni való maga is leköti figyelmüket. Volt ugyan már arra is esetem, hogy néhány gyermek nyugtalan és rendetlen viselkedése oly zavarólag hatott a közösség munkájára, hogy veszélyeztette annak nyugodt s eredményes lefolyását. Mit tettem? Visszafordítottam az egész társaságot, s nagy elégtétel volt számomra láthatni azt a jogos felháborodást, mely az egész osztály részéről a bűnösök fejére zúdult. Azok pedig bűntudatuk teljes súlyával érezték a felelősséget, mely őket a kudarcba fulladt séta miatt terhelte. Nem is fordult elő többé ilyen fegyelembontás, sem itt, sem más osztályban. Ezt is csak a szokatlanság váltotta ki, mert első ízben vezettem őket ki a szabadba. Minél gyakrabban jut az osztály ilyen helyi sétához, (más tantárgy körében is), annál nyugodtabban és fegyelmezettebben viselkedik. Tehát az ilyen osztálysétának nevelési szempontból is igen nagy az értéke. A szociális együttérzés azonban nemcsak a fegyelmezés terén jut kifejezésre, hanem tanulmányi téren is. A munkacsoportok-

ban a gyöngébbeknek is be kell számolniok a végzett munkáról), tehát a csoport munkateljesítménye érdekében is kívánatos, hogy a jobbak támogassák a gyöngét. Itt tehát nem az egyéni érvényesülés a fő, hanem az egymás megsegítése, ami igen nemes altruisztikus érzések forrása lehet. Nem irígység és káröröm tölti el a szíveket, hanem bajtársi szeretet, és segíteni vágyás. Szinte megható néha, mily féltő aggodalommal nézi a csoportvezető, vajjon jól mondja-e a csoporttárs. De nem kell azt gondolni, hogy ez a szociális együttműködés elnyomja, vagy lehetetlenné teszi az egyéniség kifejlődését. Sőt egyenesen buzdítólag hat, versenyre ösztönöz, s ezáltal fokozott teljesítményre izgat, — csakhogy nem az önző egyéni érvényesülés érdekében, hanem a szociális közösség szolgálatában. Ez a munka tehát sokkal nemesebb indítóokokból fakad, mint puszta önzésből. Végül hadd szóljak még a 4. indokról, a *változatosságról* is Nem hiába mondja a közmondás, hogy a változatosság gyönyörködtet; érvényes ez a tanítás terén is. A gyermek természeténél fogva szereti a változatosságot, nemcsak a tanítás anyagában, hanem a tanítás módjában is. Ha minden óra ugyanolyan módon folyna, az örökös egyformaság csakhamar kiölné a gyermekekből az érdeklődést, s a friss alkotó munkát felváltaná az unalom. Szerencsére már maga a változatosabbnál változatosabb tanítási anyag is az újság ingerével hat, s ha ehhez hozzávesszük a különféle, mindig a tárgy természetéhez símuló munkaeljárásokat, akkor nem kell félnünk az unalomtól. Mert ahányféle a tárgy, annyiféle a tanítási eljárás; s ha ki is alakult bizonyos munkarendszer: ennek keretén belül még igen tág tere nyílik a tanítás változatossá tételének. De sokszor nemcsak a tanítás anyaga szabja meg az eljárást, hanem a tanulók általánosan megnyilatkozó hangulata is. Ha pl. a tavaszi nap besüt az ablakon, s csábítva csalogat ki a szabadba: valóságos tavaszi ünneppé válik a nyelvi óra, ha a sok téli bentülés után felkerekedünk, s nyelvgyakorlási alapon körültekintünk a szép természetben. Azt látni kell, azt az örömet, amely elfogja a gyermekhadat, amikor elhangzik a vezényszó: „Sorakozz, sétálni megyünk." Olyan hatású ez a kis séta, mint egy üdítő fürdő. Egyszerre fölélénkül tőle a legálmosabb gyerek is, és miért? — mert változatosságot jelent.

Most pedig leírom, hogy a fenti elvek alapján, hogyan is zajlott le a nyelvgyakorló óra a gyakorlatban. A II. fiúosztályban esedékes volt a tavaszról szóló didaktikai egység tárgyalása. Ez az egység öt leckéből áll. (Lux—Altai-féle nyelvkönyv) s a tavasz általános természeti jelenségeinek előrebocsátásával elvezet minket a szöllőbe, a kertbe, a mezőre, ahol megismertet minket a tavaszi munkálatokkal. — A fenti leckék tanulását egy szép tavaszi napon egy kis tavaszi hangulatkeltéssel indítottam meg. Kísérletképpen két tavaszi sétát terveztem; egyet

bevezetésként a tavaszról szóló leckék tárgyalása előtt, s a másikat a leckék elvégzése után. Az első sétának célja hangulatkeltés és egyes tavaszi jelenségek megfigyelése, szóval anyaggyűjtés volt; a másiké pedig önálló megfigyelések leírása az eddig gyűjtött szókincs felhasználásával. Mind a két esetben csoportmunkának szántam a tavaszról szóló megfigyelések gyűjtését.

A sétára szánt nap beköszöntött. A gyermekek nagy örömmel vették a hírt, hogy kisétálunk a Tisza partjára. Az idő gyönyörű volt, s az újjászületett természet tavaszi pompájában mindent nyújtott, amit egy igazi tavaszi hangulat felkeltésére csak kívánni lehet. Indulás előtt beszerveztem az osztályt 4—4 tagból álló munkacsoportokba. Minden csoportnak volt egy vezetője, akit a tanulók maguk választottak. Levonultunk az udvarra, ahol egy kis beszélgetéssel kitűztük a mai séta célját: megfigyelni mindent, ami a tavaszra vonatkozik, s azt rövid mondatokba foglalni. Az új szókat tőlem kérdezhetik meg: én leszek az eleven szótár, ők csak végezzék megfigyeléseiket, s foglalják azokat mondataikba. Bemelegítés céljából elszavaltuk és elénekeltük azt a két tavaszi dalt, amit már az első osztályban tanultunk; címük: Frühlingslied és Mailied. Ebből a két dalból is kiemeltük mindazt, ami tavaszi vonatkozású. Most pedik az anyaggyűjtés megkönnyítése céljából felosztottam a csoportok közt a munkát. Az első csoport feladata volt megfigyelni a természeti jelenségeket, a második csoport a növény- és állatvilágot, a harmadik pedig az embereket figyelte meg. (Negyedik csoport nem volt, mert többen hiányoztak.) A csoportok egymástól elkülönülve dolgoztak, s a gyermekek buzgón gyüjtötték útközben az anyagot. Látszott rajtuk, hogy minden csoport a lehető legjobban igyekszik megoldani feladatát. Közben persze elég sűrűn kellett a szótár szerepét átvennem, de hiszen ez volt a megállapodásunk, miután anyaggyűjtésről volt szó. Tíz-tizenöt perces séta után a Tiszapartra értünk. A gyermekek itt csoportok szerint elkülönülve letelepeptek, s összedugva fejüket, összeállították az útközben összegyüjtött anyagot. A beszámolás a következő eredményt adta: I. csoport: Der Frühling ist schön. Der Himmel ist blau, die Luft ist angenehm, Die Sonne scheint warm. II. csoport: Die Erde ist mit Gras bedeckt. Das Gras ist grün. Wir sehen viele Blumen. Die Blumen sind gelb und weiß. Die Vögel singen. III. csoport: Die Menschen arbeiten im Garten Andere Menschen spezieren. Die Kinder spielen, wir alle sind lustig. —

Amint látjuk, nem sok az egész, de ha tekintetbe vesszük, hogy minden előkészület nélkül, csak saját megfigyeléseik nyomán végezték az anyaggyűjtést; hát ennyivel is meg lehetünk elégedve. A cél úgyis csupán hangulatkeltés és anyaggyűjtés volt a most sorra kerülő leckéhez. Nem is csalódtam az eredményben: a gyermekek fokozott érdeklődéssel kísérték a lec-

kék szövegét, s nagy volt az öröm, amikor egy-egy saját maguk tapasztalta ismerős szóhoz jutottak. Az egész munka valahogy egyéni ízt, sajátszerű elevenséget kapott.

Amint föntebb már említettem, az öt leckéből álló didaktikai egység elvégzése után megismételtem a sétát. Most négy csoport került ki az osztályból, mert a hiányzók is megérkeztek. A kirándulás hasonlóképpen folyt le, mint az előbb. A gyermekek igen lelkesen és komolyan dolgoztak. A csoportvezetők igen ügyesen vezették csoportjaikat, s csak elvétve jöttek hozzám segítségért. A Tiszapartra érve, letelepedtünk, s a négy csoport egymástól különválva, teljesen önállóan formába öntötte megfigyeléseit. Most persze már sokkal nagyobb szókincs fölött rendelkeztek, s így gyorsabban is ment a munka. Még maradt is néhány percnyi idő játékra. A csoportok beszolgáltatták írásbeli munkáikat, s ezek a következőképpen szóltak: *I. csoport:* (Faragó Jenő csoportvezető, Badányi János, Kovács József, Pető Mihály.) Feladatuk a természeti tünemények leírása volt. Fogalmazásuk így hangzik: Es ist Frühling. Die Sonne scheint hell und warm. Die Luft ist duftig, mild und angenehm. Die Luft ist staubig. Der Himmel ist blau. Die Tage sind länger, und die Nächte kürzer. Gestern war schlechtes Wetter, heute ist schönes Wetter. Es regnet nicht.

II. csoport. (Bary Róbert csoportvezető, Gardi István, Hajda László, Veszelovszky Illés.) Ez a csoport a növényvilágról észlelt megfigyeléseket dolgozta fel: Jetzt ist Frühling. Die Natur is herrlich. Die Bäume sind mit Blüten bestreut. Die Blumen blühen. Die Wiese ist voll mit Gras. Im Garten sind fleißige Arbeiter. Die Obstbäume werden beschnitten. Die Weinstöcke werden bespritzt. Auf den Kirschbäumen ist schon grünes Obst.

III. csoport. (Sáró József csoportvezető, Gyarmati József, Kormányos Antal, Kőhalmi György.) Tételük az állatvilág megfigyelése volt: Mit dem Frühling kommen die Zugvögel zurück. Die Vögel pfeifen schön. Die fleißigen Bienen sammeln Honig. Die Schmetterlinge fliegen lustig. Die Sperlinge zwitschern. Die Fische schwimmen im Wasser. Die Ameisen kommen aus der Erde.

IV. csoport. (Koschier Antal csoportvezető, Pintér Károly, Csányi József, Daka József, Klenk Vilmos.) Feladatuk az emberek megfigyelése volt: Im Frühling sehen wir den Gärtner wieder in dem Blumengarten. Er erbeitet im Garten. Der Garten ist mit Blumen bestreut. In den Zimmern wird nicht geheizt. Die Türen und Fenster sind geöffnet. Die Menschen liegen im Liegestuhl. Die Wäsche ist im Garten alfgehängt und trocknet in der Luft. Die Menschen sind leicht angezogen. Sie gehen in den Park spazieren.

Ime a második sétaóra eredménye. Szembeszökő, mennyi-

vel több mondanivalójuk volt most, a leckék elvégzése után. A könyv hatása erősen látszik rajtuk, különösen az első csoport munkáján. De ennek volt a legkevesebb megfigyelni valója. A többi csoportnak könnyebb volt a helyzete, mert több megfigyelni valója akadt. Itt aztánnem is érzik annyira a könyv hatása, s az élethez való kapcsolódás jobban sikerült. Egészben véve igen ügyesen oldották meg feladataikat, s szerves összefüggésbe tudták hozni a könyvtudást saját megfigyeléseikkel.

A sétát követő órán felolvastattam a négy csoport dolgozatát, hadd ismerjék meg egymás munkáját, hadd bírálják meg egymást kölcsönösen. Közben ki is javítottuk a hibákat. A gyermekek láthatóan élvezték műveiket, s nagy érdeklődést tanusítottak egymás munkája iránt. Kétszer-háromszor felolvastuk a dolgozatukat, s azután kiadtam a rendelkezést, hogy a csoportok munkája nyomán vajjon mit tudnának most az *egyes egyének* a tavaszról összehozni. A gyermekek nagyon lelkesen fogadták ezt a házi feladatot, s hogy komolyan és szívesen dolgoztak rajta, arról meggyőzhetnek minket az alábbi mutatóba közölt feladatok. Csak egynéhányat közölhetek, mert nincs több hely. *Bari Róbert* egyéni dolgozata: Der Frühling. Der Frühling ist gekommen. Überall ist frohes Leben. Die Blumen auf der Wiese blühen. Der Wald ist laut vom Vogelsang. Rehe laufen auf dem Felde, Eichhörnchen springen auf dem Baum. Am Himmel fliegen Vögel. Im Garten sind fleißige Arbeiter. Das Feld wird gegraben, die Bäume werden beschnitten und die Weinstöcke werden bespritzt. Der Gärtner sät Blumenkörner. Im Sommer werden viele Blumen und Obst. Die Menschen sind glücklich. Sie freuen sich, daß der Frühling hier ist. Frohe Kinder gehen in den Wald und auf die Wiese spielen. Die Sonne scheint hell und warm. Die Luft ist mild und angenehm. Die Natur ist herrlich. Der Frühling ist hier.

Gyarmati József dolgozata: Ein interessanter Ausflug. In einer deutschen Stunde gingen wir neben die Theiß. Wir gingen auf den Hof und sangen. Vor der Schule war ein Garten. Dort sahen wir zu. Wir spazierten vor den Häusern. Die Menschen gruben im Garten. Das Fenster des Hauses war offen. Die Luft war mild und angenehm. Die Sonne schien hell und warm. Die Vögel singen, pfeifen, zwitschern. Wir kamen an das Ufer der Theiß. Hier kletterten wir auf die Brücke. Der Herr Professor ruft: „Kommt zurück"! Dann kamen wir in die Schule.

Koschier Antal dolgozata: Ein Ausflug. Die zweite Klasse geht einmal zur Theiß. Zuerst gehen wir in den Blumengarten. Dort singen wir vom Frühling. Im Blumengarten arbeitet der fleißige Gärtner. Dann gehen wir weiter. Die Sonne scheint hell und warm. Die Obstbäume sind mit Blüten und Knospen bestreut. Im Garten sind die Wäsche aufgehängt zum trocknen.

Das Fenster und die Tür wird geöffnet. Die Menschen gehen in den Park spazieren. Die Damen liegen im Liegestuhl und lesen Bücher. Die Kinder spielen. Endlich sind wir an der Theiß. Wir klettern auf die Brücke. Der Personenzug kommt. Dann gehen wir wieder in die Schule.

Kormányos Antal dolgozata: Der Frühling. Wir machen einen Ausflug. Wir gehen in den Hof. Im Hofe sehen wir viele Bäume. Auf den Bäumen waren grüne Blätter und Blühten. Die Luft war mild und angenehm. Die Sonne schien hell und warm. Mit dem Frühling kommen die Zugvögel zurück. Sie pfeifen und tirelieren schön. Die Vögel machen ein Nest. In das Nest legen sie ein-zwei Eier. In dem Ei ist ein kleiner Vogel. Auch die Ameisen kommen aus der Erde. Die Fische schwimmen in der Theiß. Die Menschen kommen auf die frische Luft. Sie arbeiten im Garten.

A hűség kedvéért meg kell említenem Faragó Jenő, Sáró József és Hajda László dolgozatait is, akik szintén ügyesen fogalmazták meg mondanivalóikat. Sajnos, helyszüke miatt már nem közölhetem. Mást ők sem írnak, mint a fentiek, ámbár valami egyéni vonás mindegyiknél észrevehető. — Nekem nagy örömem telt ezekben a szárnypróbálgatásokban, s arról győztek meg, hogy ez a két séta, s a hozzáfűzött munkálkodás nem volt eredménytelen munka, s nemcsak a csoportokban, hanem az egyéni erőkifejtében is meghozta a maga gyümölcsét.

Jármai Vilmos.

Földrajz.

A Spanyol-félsziget. (Természeti rajz.)

(Tanítás a polgári fiúiskola II. osztályában)

I. Előkészítés. a) Kikérdezzük az előző tanítási óra anyagát. (Olaszország élete.) b) Dél-Európát mégegyszer általánosságban áttekintjük: helyzete, részei. A három félsziget különböző helyzete: a Balkán kapcsolata Ázsiával s ennek jelentősége a történelemben és a művelődésben. (Híd volt Európa felé.) Az Appennini-félsziget központi helyzete a vezető helyet biztosítja a Földközi-tengeren. *A Spanyol-félsziget nyugati oldalával már az Atlanti-óceánra néz; így került Amerika felfedezésének és megszállásának érdekkörébe. Dél-Amerika népi, nyelvi és művelődési viszonyai ma is ennek a félszigetnek a tükörképét mutatják.*

c) Számonkérjük a tanulóknak eddigi, idevágó ismereteit. Mindenki hallott már Spanyolországról, ismerik a spanyol narancsot, halkonzervet. Tudnak a legutóbbi nemzeti megujho-